

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนศาลายาเป็นชุมชนเก่าแก่ แห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม เมื่อครั้งอดีตเปรียบเสมือนเมืองหน้าด่านของจังหวัดนครปฐม ห่างจากกรุงเทพมหานคร 20 กิโลเมตร มีพื้นที่รวม 13.5 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นดินเหนียว มี 3 ฤดูกาล อุณหภูมิเฉลี่ย 31 องศาเซลเซียส เป็นศูนย์กลางแหล่งจำหน่ายสินค้าอุปโภค บริโภค ขนาดใหญ่ของชุมชนละแวกคลองมหาสวัสดิ์เมื่อครั้งอดีต คลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองประวัติศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดนครปฐม คลองขุดที่มีประวัติยาวนานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษา-ธิบตี (ข้า บุนนาค) เริ่มขุดคลองในปี พ.ศ. 2398 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2403 ขนาดกว้าง 7 วา ลึก 6 ศอก มีความยาว 27 กิโลเมตร เศษ เริ่มต้นจากคลองบางกอกน้อย ริมวัดชัยพฤกษ์มาลา กรุงเทพฯ ไปออกแม่น้ำท่าจีน บริเวณศาลเจ้าสุบิน ตำบลจิวราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เพื่อเป็นเส้นทางสำคัญในการพระราชดำเนินไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกทั้งยังเป็นทางเชื่อมระหว่างเมืองเพื่อขนส่งสินค้าทางการเกษตร ขึ้นชื่อว่าเป็นชุมชนที่พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินผ่าน แสดงให้เห็นได้ถึงสภาพภูมิศาสตร์ที่ดีในการคมนาคม ขนส่ง ส่งผลโดยตรงให้ชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์นั้น เป็นศูนย์กลางทางการค้าในอดีตที่มีการเจริญเติบโตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ในครั้งอดีต เปรียบเสมือนเป็นเมืองท่าศูนย์กลางทางการค้าและการแพทย์แผนโบราณ วิถีชาวบ้านริมคลองมหาสวัสดิ์แต่เดิมจึงมีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ผู้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดี อีกเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้เป็นศูนย์กลางเพราะประชาชนจากชุมชนต่างๆในละแวกใกล้เคียงจำเป็นต้องสัญจรทางน้ำเพื่อมาขึ้นรถไฟ ซึ่งในเวลานั้นเป็นเพียงเส้นทางคมนาคมเดียวที่สะดวกแก่การเดินทางทางบก

การเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องของชุมชนในสมัยนั้นมีบริบทที่น่าสนใจทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและเครื่องเรือน เหตุจากการที่เป็นศูนย์กลางทางการค้าส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากชุมชน จากชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่ง ทั้งในเรื่องของสถาปัตยกรรม (Architecture) การตกแต่งภายใน (Interior Design) และการใช้สอยเครื่องเรือนประเภทต่างๆ (Product Design) รวมถึงการจัดการพื้นที่ว่าง (Space design) โดยภูมิปัญญาของคนในชุมชนในสมัยนั้น

หลังจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกอุตสาหกรรม ประกอบกับความกระตือรือร้นในการที่อยากจะเห็นสิ่งใหม่ ๆ ส่งผลให้แนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรมได้เปลี่ยนแปลงไป การมองข้ามความโดดเด่นอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของตน ทำให้เกิดการรุกรานจากสถาปัตยกรรมที่ไม่ได้มีการออกแบบให้มีความเหมาะสมกับสภาพเฉพาะของพื้นที่และสภาพแวดล้อมท้องถิ่นซึ่งเกิดปัญหามากมายตามมา ผลกระทบบางส่วนเป็นการกระตุ้นให้เกิดการมองย้อนกลับมายังคุณค่าของงานที่ถือว่าเป็นรากเหง้าของงานที่ถูกกลืนหายไป ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากในการที่จะสืบสานภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในพื้นที่สถาปนิกหลายคนมีแนวคิดที่จะกลับมาตีความหมายและหาคุณค่าของสถาปัตยกรรมแบบเดิม โดยมีการนำมาประยุกต์ใหม่ด้วยการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมเป็นหลัก การค้นหาอัตลักษณ์จึงมองย้อนกลับมายังสิ่งที่มีคุณค่า อันเป็นพื้นฐานที่มีอยู่เดิม รวมทั้งการศึกษาเพื่อความเข้าใจถึงบริบททางวัฒนธรรมที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน กระบวนการในการแสวงหาสถาปัตยกรรมภายในร่วมสมัยจึงได้รวบรวมขึ้นในงานวิจัยนี้โดยมุ่งเน้นให้เกิดการหาแนวคิดในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมภายในจากมุมมองใหม่โดยเน้นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

การออกแบบตกแต่งภายใน (Interior Design) องค์ประกอบหลักที่สำคัญในการบ่งบอกถึงศิลปะและวิวัฒนาการการอยู่อาศัยของผู้คนในชุมชน กระเจกบานใหญ่ที่สะท้อนถึงภาพวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงคุณค่าของเอกลักษณ์การดำรงชีวิตแบบวิถีเกษตรของผู้คนในชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยในเรื่องของสถาปัตยกรรมภายในรูปแบบของการอยู่อาศัยและดำรงชีวิต ในบริบทต่างๆ ในครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ และค้นหาอัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมภายในชุมชน เพื่อนำผลวิจัยที่ได้นั้น มาพัฒนาอัตลักษณ์ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับต้นทุนทางสังคมดั้งเดิมให้มีทิศทางที่ชัดเจน อันจะเป็นแบบอย่างให้กับสังคมอื่นๆ ให้หันมาเล็งเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตแบบไทย ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมต่างๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทย

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการนำอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมภายในร่วมสมัยเพื่อการบูรณะสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนตลาดเก่าศาลายา จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาถึงอัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมภายในดั้งเดิมของชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงไว้ซึ่งอัต

ลักษณ์สถาปัตยกรรมภายในของชุมชนตลาดเก่า ริมคลองมหาสวัสดิ์

1.2.3 เพื่อพิสูจน์ว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งผลต่ออัตลักษณ์สถาบันตยกรรมาภายใน ของชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องการนำอัตลักษณ์สถาบันตยกรรมาภายในร่วมสมัยเพื่อการบูรณะสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนตลาดเก่าศาลายา จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีขอบเขตในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของงานสถาบันตยกรรมาภายในของชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์ ด้วยแนวคิดการบูรณะและอนุรักษ์ วิถีชีวิตแบบค้าขายดั้งเดิม การคมนาคมทางน้ำ เกษตรกรรม จากการศึกษาผ่านงานสถาบันตยกรรมาภายในที่จะสะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตถึงปัจจุบัน สภาพสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของงานสถาบันตยกรรมาภายใน จากแนวคิดของงานวิจัยจะส่งผลให้ประชากรในชุมชนเกิดการตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางสังคมของตน ลดการสูญหายของอัตลักษณ์ชุมชน งานวิจัยจะดำเนินการจากการประชุมกลุ่มย่อยกับชุมชน การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชน การจัดทำแบบสอบถาม และศึกษากรณีตัวอย่างทั้ง 2 เพื่อวิเคราะห์ถึงวิวัฒนาการของสังคมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1.3.2 สถานที่ในการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาลักษณะของสถาบันตยกรรมาภายในของชุมชนตลาดเก่าศาลายา โดยเน้นการเข้าถึงข้อมูลในสถานที่จริง

1.3.2.1 ทำการศึกษาเฉพาะชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

1.3.2.2 เลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างจากความแตกต่างทางสถาบันตยกรรมาภายในของบ้านเรือนที่มี มีการใช้งานที่แตกต่างกัน คัดเลือกเป็นกรณีศึกษา 2 เรือน รายละเอียดที่ต้องการ ศึกษาประกอบด้วย

- ผังพื้นที่
- รูปด้าน
- ทศนิยมภาพ
- รายละเอียดของสถาบันตยกรรมาภายใน
- เครื่องเรือน

1.3.3 ระยะเวลา

รายงานวิจัยฉบับนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการประมาณ 5 เดือน โดยจะแบ่งแผนการดำเนินงานออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้ รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ วิเคราะห์ ดำเนินการทดลอง สังเกตการณ์ และจัดทำรายงานวิจัย

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

1.4.1 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาทางสถาปัตยกรรมภายใน ซึ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของชุมชน ผนวกกับการศึกษาอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลมายังตัวสถาปัตยกรรมภายใน ดังนั้นข้อมูลที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การสำรวจสภาพปัจจุบันทางกายภาพของชุมชน ตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์ และการสำรวจสถาปัตยกรรมภายในของตัวบ้าน ดังนั้นข้อมูลในการวิจัยจะแบ่งเป็นกลุ่มดังนี้

1.4.1.1 ข้อมูลเอกสาร ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ และชาว

ชุมชนตลาดเก่าศาลายา การตั้งถิ่นฐานตามฐานทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรม และความเป็นอยู่เดิมของชุมชน

1.4.2.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ อันเนื่องมาจากการย้ายถิ่นฐาน หรือปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากเจ้าของบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้มีอาวุโสในหมู่บ้าน เป็นต้น

1.4.2.3 ข้อมูลจากการสำรวจสภาพทางกายภาพด้วยภาพถ่าย ข้อมูลจากการสำรวจรังวัดโดยเลือกกรณีศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจประมาณ 2 เรือน เพื่อให้ได้รายละเอียดของผังพื้น รูปด้าน รูปตัด และรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมและโครงสร้าง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

1.4.2 ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.4.2.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และความเชื่อต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมภายใน

1.4.2.2 วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมภายในของชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์

1.4.2.3 วิเคราะห์ถึงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมภายในของบ้านเรือนในชุมชนตลาดเก่า ริมคลองมหาสวัสดิ์ที่มีคุณค่าต่อท้องถิ่น สรุปผลการวิเคราะห์

- 1.4.2.4 จำลองภาพสถาปัตยกรรมภายในดั้งเดิมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ โดยเลือกบ้านในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์เป็นกรณีศึกษาประมาณ 2 เรือน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 เพื่อทราบถึงประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์ สภาพสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมภายในของชุมชน ตั้งแต่สมัยอดีตที่รุ่งเรืองจนถึงปัจจุบันที่ซบเซา

1.5.2 เพื่อการบูรณะอัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมภายในทางกายภาพให้เกิดขึ้นกับชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์ สนับสนุนให้ชุมชนเกิดความเป็นเอกภาพในการแข่งขันสำหรับ ธุรกิจท่องเที่ยวในยุคสมัยปัจจุบัน เสริมสร้างรายได้จากการสร้างอาชีพใหม่ในชุมชน ส่งเสริมค่านิยมในเรื่องของความภาคภูมิใจและหวงแหนต่อชุมชน และลดปัญหาเรื่องประชากรพลัดถิ่น

1.5.3 ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนั้นสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนตลาดเก่าศาลายา ริมคลองมหาสวัสดิ์ รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร ผู้วิจัยสามารถรับรู้ได้ว่าการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น โดยสามารถสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงได้จากการวิจัย สามารถสร้างแรงกระเพื่อมทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนนั้นๆได้ เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากร ต้นทุนทางสังคม ให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน ช่วยแก้ไขการเกิดปัญหาความซบเซาทางเศรษฐกิจของชุมชน จากระบบทุนนิยมปัจจุบันที่มีการแข่งขันที่สูง

1.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การวิจัยเรื่องการนำอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมภายในร่วมสมัยเพื่อการบูรณะเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนตลาดเก่าศาลายา จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีศัพท์ที่ต้องนิยามเพื่อปฏิบัติการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 1.6.1 เรือนค้าขาย หมายถึง บ้านเรือนที่ประกอบอาชีพค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า
- 1.6.2 เรือนอยู่อาศัย หมายถึง บ้านเรือนที่มีไว้เพื่ออยู่อาศัย
- 1.6.3 เรือนบริการ หมายถึง บ้านเรือนที่มีอาชีพเกี่ยวกับการบริการ
- 1.6.4 สถาปัตยกรรมภายใน หมายถึง การออกแบบพื้นที่ว่างภายในอาคาร (space) และการเลือกใช้วัสดุมาก่อนสร้างเพื่อห่อหุ้มพื้นที่ว่างภายในอาคารเพื่อตอบสนองการใช้งานของมนุษย์ (human scale) รวมถึงการประดับตกแต่ง ศิลปะแขนงต่างๆ (arts)
- 1.6.5 เครื่องเรือน หมายถึง วัตถุ สิ่งของที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ที่อาจรองรับการใช้งานของร่างกายมนุษย์ หรือมีไว้สำหรับเก็บของ หรือเก็บวัตถุทางแนวตั้งเหนือพื้นผิวของพื้นดิน

7. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย (เริ่มหลังจากได้รับทุนวิจัย)

เดือน รายการ	1	2	3	4	5	6	7	8
1. รวบรวมเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	←→							
2. สัมภาษณ์เจ้าของบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้อาวุโสของชุมชน		←→						
3. วิเคราะห์ข้อมูล			←→					
4. ดำเนินการทดลองตามแนวคิดของงานวิจัย				←→				
5. สังเกตการณ์พร้อมเก็บข้อมูลประกอบ					←→			
6. เขียนรายงานการวิจัย						←→		